

POVIJESNI RAZVOJ HARMONIKE

Autor: Tomislav Krvarić, prof. savjetnik

Harmonika je glazbeni instrument koji svojim tehničkim mogućnostima i bogatstvom tonskog nijansiranja omogućuje izvođenje svih glazbenih stilova. Upravo zbog toga, harmonika je jedno od najpopularnijih glazbala koje se svira diljem svijeta.

Sastoji se od tri dijela: to su desna strana sa tipkama ili dugmićima, mijeh i lijeva ili basna strana. Harmonika je instrument koji pripada aerofonoj skupini instrumenata, odnosno instrumentima kod kojih se ton dobiva strujanjem zraka. Istovremenim pritiskom na tipku ili dugmić i povlačenjem mijeha, strujanje zraka uzrokuje titranje metalnih jezičaka koji na taj način proizvode ton. Registri koji se nalaze na obje strane dodatno omogućuju sviranje raznih tonskih visina kao i kombinaciju različite boje tonova. U ovom članku prikazat će se kratki povijesni razvoj harmonike, od njenih najranijih dana pa sve do danas.

Slika 1: Šeng

Prvi počeci razvoja harmonike datiraju iz 2700. godine prije Krista, kada je u Kini izumljen instrument pod imenom *Šeng*, čija je boja tona oponašala pjev mitološke ptice Feniks. Šeng je ustvari bio prvi instrument koji je proizvodio ton uslijed titranja piska što je osnovni način na koji se dobiva ton na harmonici. Imao je od 13 do 14 bambusovih cijevi koje su se nadovezivale na maleno tijelo koje je služilo kao rezonantna kutija, a imao je i svojevrsan usnik kroz koji se upuhivao zrak.

I u Europi su postojali instrumenti koji su ton dobivali pomoću vibriranja jezičaka. To su bili portativi i regali.

Portativ je bio prijenosni instrument iz 12. i 13. st. kojeg je svirač držao na koljenima ili nosio. Sastojao se od kutije u obliku prizme u koju su bili usađeni jezičci poredani po duljini. Maleni mijeh je svirač pokretao lijevom rukom, a desnom rukom bi pritiskao tipke te na taj način proizvodio tonove.

Slika 2: Portativ

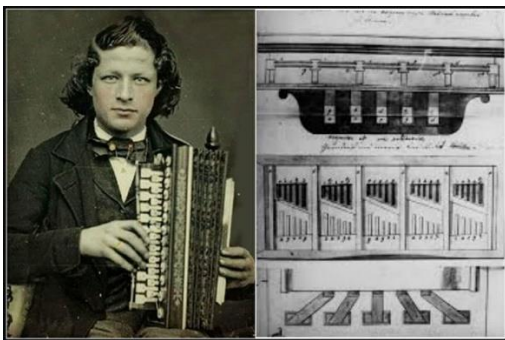
Regal je bio instrument koji se sastojao od dva mijeha. Mjehovi su upuhivali zrak u zračnice u kojima su se nalazili mjedeni piskovi koji su stvarali tonove pritiskom na tipke. Regal se svirao objema rukama, a uz svirača bio je potreban i pomoćnik koji je bio zadužen za upuhivanje zraka pomoću mjehova. Svoju najrašireniju upotrebu našao je kao prateći instrument pjevača madrigala između 15. i 18. stoljeća. Najveća mana mu je bila što je na njemu bilo vrlo teško pravilno intonirati tonove te se vrlo lako raštimavao.

Slika 3: Regal

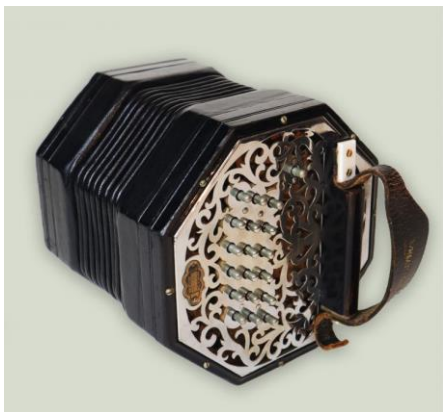
Prvi instrumenti koji su bili preteče moderne harmonike kakvu danas poznajemo nastali su u Njemačkoj, u prvoj polovici 19. stoljeća. Godine 1822., Christian Friedrich Bushmann je na malenu klavijaturu pričvrstio rastezljiv mijeh koji je pokretao vibrirajuće piskove koje je smjestio u sam instrument.

Cyrillus Damian, bečki izumitelj instrumenata, bio je prvi koji je dana 23. svibnja 1829. godine prezentirao i patentirao instrument pod nazivom *Accordion*. Lijevom rukom svirali su se i basovi (kojih je najčešće bilo od dva do četiri), a proizvodili su akorde unutar jedne oktave. Desnom rukom svirali su se melodijski tonovi.

Slika 4: Cyrillus Damian sa harmonikom

Nakon toga nastale se mnoge vrste instrumenata sa vibrirajućim piskovima. Sir Charles Wheatstone je izumio *Concertinu* 1829. godine, a Heinrich Band, 1840. godine *Bandoneon*, koji i danas ima glavnu ulogu u izvođenju argentinskih tango plesova. Iste godine, u Parizu, Alexandar Debain dovršio je svoj *Harmonium*, kod kojeg je ulogu mijeha imala pedala koja se pritiskala stopalima. Na taj je način zrak dolazio na piskove koji su proizvodili ton.

Slika 5: Concertina

Slika 6: Bandoneon

Glavna razlika ranih varijanti i današnje, moderne harmonike jest u držanju instrumenta. Stariji modeli nisu imali remene koji omogućavaju da se harmonika drži uz tijelo, nego su se pridržavale prstima lijeve i desne ruke (najčešće palcem te četvrtim i petim prstom) pa su i izvođačke sposobnosti na takvom instrumentu bile vrlo skromne jer se najčešće sviralo samo sa po dva prsta desne i lijeve ruke. Velika razlika je bila i u tome što su rane harmonike (kao na primjer bandoneon) prilikom otvaranja mijeha proizvodile jedan ton (npr. ton c), a prilikom zatvaranja mijeha drugi ton (ton d).

Prvu *kromatsku harmoniku* koja proizvodi isti ton pri otvaranju i pri zatvaranju mijeha, konstruirao je Franz Walter. Harmonika je imala 52 tona u desnoj ruci i oni su proizvodili isti ton neovisno o smjeru kretanja mijeha, dok je u lijevoj ruci imala 12 basova koji su pri promjeni mijeha proizvodili različiti ton. Ta harmonika se prvi puta pojavila 1877. godine u kvartetu koji se sastojao od harmonike, dvije violine i bas gitare.

Godine 1857. njemački urar po imenu Hohner počeo je izrađivati harmonike, ali su se one počele masovno proizvoditi tek dvadeset godina nakon njegove smrti.

Paralelno sa razvojem harmonike u zapadnoj Europi, ona se razvijala i u zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza. Prva proizvodnja harmonika započela je 1830. godine u Tulli. Prva dvoredna kromatska harmonika napravljena je 1870. godine, a 1880. godine osnovan je i harmonikaški orkestar.

Godine 1883., P. I. Čajkovski je upotrijebio 4 harmonike u svojoj Drugoj suiti za simfonijski orkestar, a 1929. godine Sterljigov je napravio instrument sa slobodnim bas sistemom.

Ubrzo nakon toga harmonika dobiva status solo instrumenta i mnogi kompozitori počinju pisati glazbu za solo harmoniku. Također se otvara i velik broj visokoškolskih ustanova na kojima se obrazuju budući akademski glazbenici profesori harmonike.

Uz to, harmonika je postala nezamjenljiv instrument i u pop glazbi, jazzu te, naravno, tradicijskoj glazbi brojnih zemalja.

Slika 7: Moderna koncertna harmonika

Danas je harmonika jedan od najpopularnijih i najraširenijih instrumenata. Zbog bogatstva zvuka kojim je moguće dočarati široku paletu emocija, od veselja do tuge, harmonika je osvojila ljubav slušatelja diljem svijeta. Postoje brojne tvornice koje se bave isključivo izradom harmonika: u Europi je duga tradicija izrade harmonika prisutna u Njemačkoj (marke *Horch, Hohner, Weltmeister, Barcarole, Firotti*) te naročito u Italiji (marke *Scandalli, Pignini, Victoria, Bugari, ZeroSette, Borsini*). Harmonika se u velikim količinama proizvodi također u SAD-u, Rusiji (marke *Jupiter, Tula accordion, AKKO*) i Kini.

Ovaj relativno mladi instrument nastavlja se i dalje razvijati i osvajati srca ljudi svojom jedinstvenošću.

Izvori:

1. Ivana Cvetkovski, mag. Art. Dr. phil., Povijesni razvoj harmonike - Časopis Eho, 2011/2012, broj 2
2. Friedrich Lips, The Art of Bayan Playing
3. Web stranice:

Wikipedija

Proleksis eniklopdija – online

Enciklopedija Brtitannica

Accordion worldwide http://www.accordions.com/index/his/his_su.shtml

Fotografije preuzete sa Wikipedije i stranice Pigini.com